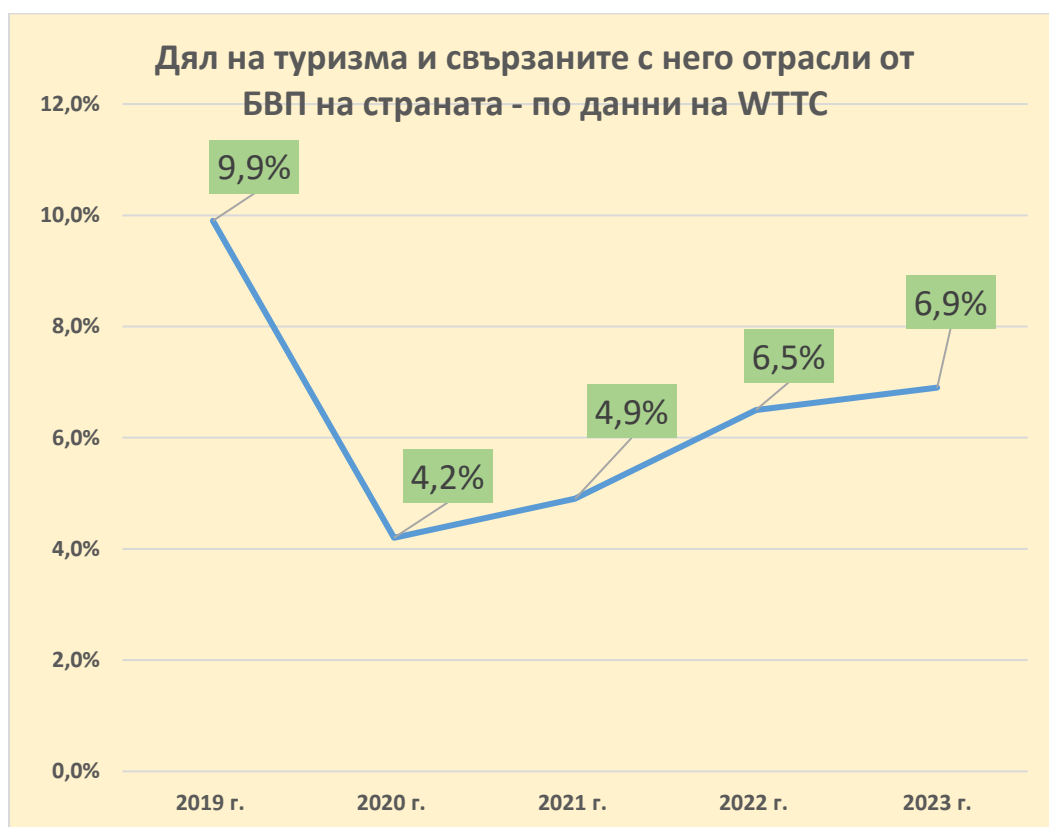

Приложение 3: БВП и заетост в туризма и свързаните с него отрасли

Обща информация

През 2023 г. в туризма и свързаните с него отрасли се е формирал БВП на стойност повече от 12 млрд. лв. по данни на WTTC, т.е. около 6,9% от общото БВП на България.

В сравнение с 2022 г. дялът на туризма и свързаните с него отрасли в БВП на България се е увеличил с около 0,4 процентни пункта, което е признак за възстановяване на отрасъла от Пандемията. Важно уточнение е, че коректното измерване на този дял е само на годишна база, предвид сезонността на туризма. В този смисъл дялът на туризма и свързаните с него отрасли от БВП на страната за 2024 г. може да бъде определен едва след изтичане на календарната година, като по прогнози на различни източници този дял може да е между 7% и 8%.

Основен показател, който се използва при изчисляването на БВП е брутната добавена стойност.

Важно значение при формирането на БВП в туризма имат приходите от вътрешен и входящ туризъм. По данни на БНБ приходите от входящ туризъм за 2023 г. (изключвайки приходите от временна заетост) възлизат на близо 7,3 млрд. лв., а разходите на българите при вътрешен туризъм в страната са над 2 млрд. лв. по предварителни данни на НСИ. Окончателните резултати за разходите на туристите и еднодневните посетители в България (представляващи и приходи за бранша) се публикуват от НСИ посредством сателитните сметки за туризма, като те често са по-високи спрямо данните на БНБ.

Следва да се отбележи, че НСИ публикува тези сметки с около 2 години закъснение, т.е. последните налични данни са за 2021 г., като данните са систематизирани в таблицата по-долу.

Таблица Разходи на туристи при вътрешен и входящ туризъм

Разходи при вътрешен и входящ туризъм	2019 г.	2020 г.	2021 г.
Услуги за настаняване	30,5%	30,2%	35,2%
Услуги, свързани със сервиране на храна и напитки	23,8%	27,6%	31,6%
Услуги, свързани с транспорт	8,9%	17,6%	14,0%
Услуги, свързани с туроператори и туристически агенции	2,9%	1,9%	3,0%
Услуги, свързани с културни мероприятия	1,2%	0,7%	0,5%
Услуги, свързани със спорт и възстановяване	1,8%	2,0%	1,1%
Други продукти за крайно потребление	31,0%	20,1%	14,7%

Анализ на тежестта на основните подотрасли в туризма

Публикуваните данни на НСИ дават възможност и за по-комплексни изчисления, като за основа за тези изчисления се използват следните показатели:

- Разходи на българските и чуждестранните туристи при заплащане на услуги за настаняване в страната;
- Разходи на българските и чуждестранните туристи и едномесечни посетители при заплащане на услуги, свързани с хранене в страната;
- Разходи за услуги, свързани с туроператори и туристически агенти при входящ туризъм, при вътрешен туризъм, както и при пътувания на българи в чужбина.

В случай, че разходите на туристите само в изброените по-горе дейности се приемат за 100%, то разходите за услуги за настаняване биха били с дял между 39,6% и 51,5% в отделните години, разходите за сервиране на храна и напитки – между 40,1% и 57,7% в отделните години, разходите за услуги, свързани с туроператори и туристически агенти между – 2,7% и 8,4% в отделните години в периода 2016 г. – 2021 г., като данни за след 2021 г. не са публикувани.

Разходи за	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.
Настаняване	39,6%	40,0%	48,8%	51,5%	50,1%	49,9%
Сервиране на храна и напитки	57,7%	52,2%	42,8%	40,1%	45,9%	44,9%
Туроператори и туристически агенти	2,7%	7,8%	8,4%	8,4%	4,0%	5,2%
От тях	От тях	От тях	От тях	От тях	От тях	От тях
Туроператори и туристически агенти – входящ и вътрешен туризъм	1,7%	4,0%	5,1%	4,8%	3,1%	4,2%
Туроператори и туристически агенти – изходящ туризъм	1,0%	3,7%	3,3%	3,6%	0,9%	1,0%

Уточнение: За 2019 г. разходите на българските и чуждестранните туристи и посетителите за заплащане на храни и напитки са били близо 2,3 млрд. лв. (по-точно 2277,43

млн. лв.), а за настаняване 2,9 млрд. лв. (по-точно 2922,06 млн. лв.). Съответно, разходите на българските и чуждестранните туристи и еднокдневни посетители за заплащане на услуги, свързани с туроператорска и туристическа агентска дейност при вътрешен и входящ туризъм са били над 273 млн. лв. (или по точно 273,38 млн. лв.), а разходите на българските туристи и еднокдневни посетители през 2019 г. за услуги, свързани с туроператорска и туристическа агентска дейност при пътувания на българи в чужбина възлизат на почти на 204 млн. лв. (или по-точно на 203,88 млн. лв.). Данни за периода след Пандемията не са публикувани.

Важно уточнение е, че тази структура на приходите от туризъм по подотрасли, представена в горната таблица, не винаги кореспондира с формираното БВП предвид различни фактори, напр. междинното потребление, като наличните данни за БДС са представени в края на анализа. Въпреки че туроператорите и туристическите агенти формират малка част от приходите в туризма, тяхната роля за туризма е значително по-голяма. Данните на НСИ показват, че за летен сезон 2023 г. 43% от посещенията на чуждестранни туристи без транзит са осъществени организирано от туроператори. Данните по тримесечия за 2023 г. и първата половина на 2024 г. показват, че обичайно между 30% – 35% от пътуванията с лични цели на българи над 15 г. в чужбина се осъществяват посредством туроператор или туристически агент, като изключение е първото тримесечие на 2024 г., когато този дял е бил доста по-висок – близо 42%. Следователно, приносът на туроператорите за туризма не би могъл да се измери само чрез финансови показатели, с важно значение е и делът на организирания туризъм.

По време на Пандемията повечето от работните места в туризма бяха запазени. Общият брой работни места в туризма и свързаните с него отрасли през 2023 година са 283 хил. по данни на WTTC, като резултатите постепенно доближават предпандемичното равнище.

Един от основните подотрасли в туризма е хотелиерство и ресторантьорство. По данни на НСИ през 2023 г. предприятията с основна дейност в подотрасъла са 25 151, като 89% от тях са с до 9 заети лица. Броят им е по-малък спрямо предпандемичната 2019 г., когато те са били над 27 хил.

	Брой през 2023 г.
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство – общо	25 151
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство до 9 заети лица	22 460
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство от 10 до 49 заети лица	2 375
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство 50 – 249 заети лица	297
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство над 249 заети	19

Заетите лица в предприятията в хотелиерство и ресторантьорство са 132 хил. по данни на НСИ от раздел „Статистика на предприятията“. Същевременно друго проучване на НСИ сред населението показва, че броят на заетите в хотелиерство и ресторантьорство е 152 500 през 2023 г. Близко 63% от заетите в този подотрасъл са жени, а около 37% са мъже, по данни на НСИ.

Пандемията доведе от намаляване на интересът особено на млади хора да работят в туризма поради несигурността на работата. Сериозен спад с 40% през 2023 г. спрямо 2019 г. има при работещите в хотелиерство и ресторантьорство до 24 г.

Хотелиерство и ресторантьорство – брой заети лица

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2023/2019 г.
Общо	182 600	145 600	114 700	135 700	152 500	-16,5%
15 – 24 години	23 400	14 700	8 500	13 200	14 000	-40,2%
25 – 34 години	48 500	35 400	26 300	29 700	32 400	-33,2%
35 – 44 години	44 000	37 900	27 100	32 200	39 900	-9,3%
45 – 54 години	36 800	31 900	29 400	35 100	37 400	1,6%
55 и повече години	29 800	25 700	23 400	25 500	28 800	-3,4%

В структурно отношение над половината от работещите в хотелиерство и ресторантьорство са имали висше или средно специално образование. Същевременно трябва да се отчита, че известна част от работните места в туризма не изискват специална квалификация. Отрасълът се характеризира с перманентен недостиг на работна сила и по-ниски работни заплати от средната за страната.

Хотелиерство и ресторантьорство – заети по образование, дял в %

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.
Висше	15,2%	14,3%	16,6%	16,0%	15,0%
Средно с професионална квалификация	35,8%	36,7%	37,8%	36,2%	39,2%
Средно без професионална квалификация	38,4%	39,6%	36,9%	37,7%	36,6%
Основно и по-ниско	10,6%	9,5%	8,8%	10,2%	9,2%

По отношение финансовото състояние на предприятията в хотелиерство и ресторантьорство възстановяването на туризма и инфлационните процеси са сред основните причини приходите от хотелиерска и ресторантьорска дейност през 2023 г. (над 9,5 млрд. лв.) да са с 57% над равнището от 2019 г., по данни на НСИ. Същевременно, разходите на предприятията в подотрасъла също нарастват заради инфлацията и достигат близо 8,4 млрд. лв. през 2023 г. по данни на НСИ, което е с 44% повече спрямо 2019 г.

	Приходи от дейността на предприятия в хотелиерство и ресторантьорство, в лв.	Разходи за дейността на предприятия в хотелиерство и ресторантьорство, в лв.
2019 г.	6 073 114 000	5 826 283 000
2020 г.	4 218 366 000	4 240 652 000
2021 г.	5 950 145 000	5 345 404 000
2022 г.	8 533 927 000	7 451 301 000
2023 г.	9 556 286 000	8 373 027 000
Ръст 2023/2019 г.	57%	44%

В структурно отношение най-голям дял от приходите от дейността в хотелиерство и ресторантьорство (около 35%) се формира в предприятия с между 10 и 49 заети.

	Приходи от дейността 2023	Разходи за дейността 2023
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство – общо	9 556 286 000	8 373 027 000
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство до 9 заети лица	2 762 892 000	2 327 282 000
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство от 10 до 49 заети лица	3 377 112 000	2 901 001 000
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство 50 – 249 заети лица	2 641 264 000	2 391 021 000
Предприятия с основна дейност хотелиерство и ресторантьорство над 249 заети	775 018 000	753 723 000

В последните години се увеличават и разходите на предприятията за устойчиво развитие на туризма. Предприятията в бранша предприемат или планират инвестиции и в посока адаптация към климатичните промени, ефективно ползване на водните ресурси, енергийната ефективност и др. Анализът в раздел „Дигитализация“ показва, че предприятия в хотелиерство и ресторантьорство инвестират недостатъчно в дигитални решения и нови технологии. От друга страна трябва да се има предвид, че приходите на предприятията в туризма продължителен период по време на Пандемията не бяха достатъчни, което неизбежно се отразява и върху възможността за инвестиции.

Туроператори и Туристически агенти

Според наличните оценки, базирани на данни, които НСИ предоставя на различни други институции, напр. Евростат и OECD броят на предприятията с основна дейност „Туристическа агентска и операторска дейност“ и други дейности свързани с пътувания и резервации е достигал до 2 хил. преди Пандемията, а броят на заетите лица е надхвърлил 6 хил. По-актуални данни за следпандемичния период не са публикувани към момента на изготвяне на настоящия анализ.

Данните на Националния статистически институт показват, че индексът на оборота на предприятията в Туристическа агентска и операторска дейност, други дейности, свързани с пътувания и резервации по еднакви цени през 2023 г. е бил по-висок спрямо 2019 г., което е следствие от възстановяването на туризма. От друга страна по време на Пандемията се наблюдаваше сериозен спад на оборотите на туроператорите и туристическите агенти поради ограниченията за пътуване.

Въпреки че дейността на туроператорите формира малък дял от брутна добавена стойност (приложението в края на анализа), ролята на туроператорските и туристическите агенти за развитие на туризма в България е по-голяма. Данните на НСИ показват, че за летен сезон 2023 г. 43% от посещенията на чуждестранни туристи без транзит са осъществени организирано от туроператори. Последната налична разбивка в базата ни данни за делът на организирания туризъм по пазари е от 2018 г. и

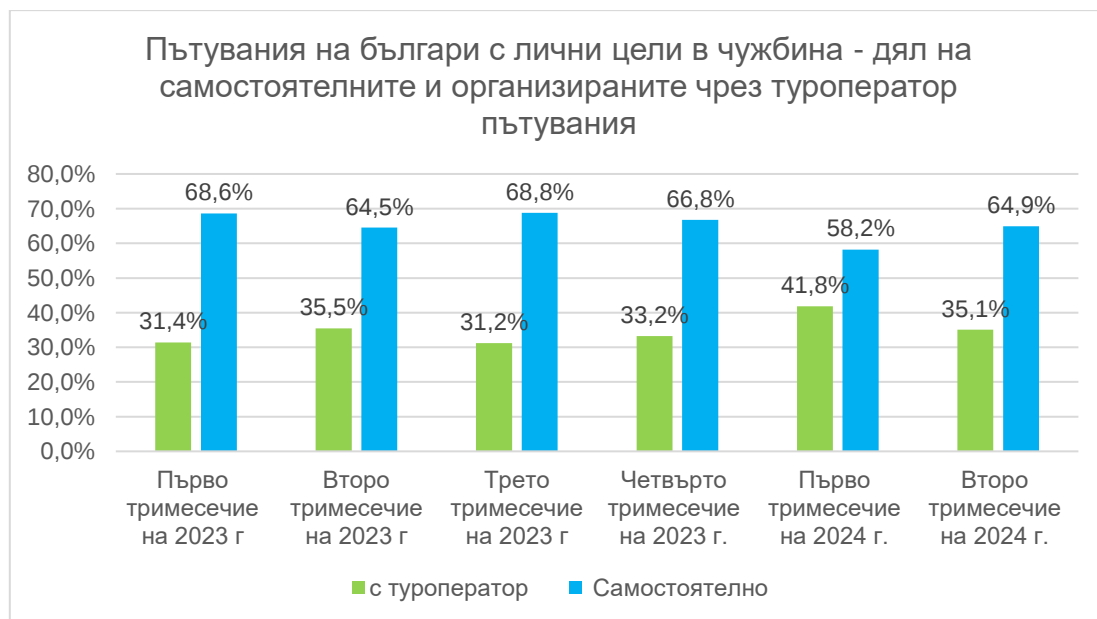
показва, че основната част от посещенията на туристи без транзит през летния сезон с крилата му от пазари като Израел, Норвегия, Финландия, Чехия, Полша са пристигали организирано с **туроператори**.

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ПОСЕЩЕНИЯТА, ОРГАНИЗИРАНИ ОТ ТУРОПЕРАТОРИ, НА ЧУЖДЕСТРАННИ ТУРИСТИ¹ В БЪЛГАРИЯ ОТ ОБЩИЯ БРОЙ ПОСЕЩЕНИЯ (БЕЗ ТРАНЗИТ)

	май - октомври 2018 г.
Израел	75,4%
Норвегия	60%
Финландия	58,8%
Чешка република	55,8%
Полша	54,7%
Дания	47,5%
Германия	46,6%
Беларус	42,5%
Белгия	41%
Унгария	40%
Швеция	39,7%
Словакия	34,1%
Руска федерация	33,1%
Обединено кралство	31,7%
Нидерландия	31,1%
Украйна	20,3%

Данните по тримесечия за 2023 г. и първата половина на 2024 г. показват, че обичайно около 30% – 35% от пътуванията с лична цел на българи над 15 г. в чужбина се осъществяват посредством туроператор или туристическа агенция, като изключение е първото тримесечие на 2024 г., когато този дял е бил доста по-висок – близо 42%.

	Дял от пътувания с лична цел на българи в чужбина, осъществени чрез туроператор
Второ тримесечие на 2024 г.	35.1%
Първо тримесечие на 2024 г.	41.8%
Първо тримесечие на 2023 г.	31,4%
Второ тримесечие на 2023 г.	35,5%
Трето тримесечие на 2023 г.	31,2%
Четвърто тримесечие на 2023 г.	33,2%

Предварителни данни за Брутната добавена стойност

Данните за формираната Брутна добавена стойност в хотелиерство, ресторантьорство и туроператорска и туристическа агентска дейност по две различни методологии са представени в двете таблици по-долу. Въпреки че данните силно варират в зависимост от методологията, включително и поради по-късни ревизии, от тях може да се заключи, че в хотелиерство и ресторантьорство се е формирала между 2% и 3% от Брутната добавена стойност в икономиката през 2019 г. и през 2022 г., а в Туристическа агентска и операторска дейност и други сходни дейности до около 0,3%. Отчитайки и данните на WTTC вероятно значителна част от БДС се формира в свързаните с туризма отрасли.

БДС по текущи цени – данни, на Евростат по различна методология

	БДС в хотелиерство и ресторантьорство	БДС в Туристическа агентска и операторска дейност, други дейности свързани с пътувания и резервации
2019	2 703,5 млн. лв.	150,2 млн. лв.
2020	1 770,8 млн. лв.	65,0 млн. лв.
2021	2 808,4 млн. лв.	63,8 млн. лв.
2022	3 940,0 млн. лв.	159,1 млн. лв.

БДС по текущи цени – предварителни данни на НСИ

Наименование на икономическата дейност	2022 г.
Хотелиерство	1272,5 млн. лв.
Ресторантьорство	1501,7 млн. лв.

Туристическа агентска и операторска дейност, други дейности свързани с пътувания и резервации	485,1 млн. лв.
---	----------------

БДС по текущи цени 2023 г. (предварителни данни)

Наименование на икономическата дейност	БДС по текущи цени 2023 г.*
Хотелиерство	1502,5 млн.лв.
Ресторантьорство	2402,9 млн.лв.
Туристическа агентска и операторска дейност, други дейности свързани с пътувания и резервации	399,6 млн.лв.

* *предварителни данни*